

FOCUL VIU - ASPECTE ALE PROCESULUI DE DEMAGIZARE

Prof. LUCIAN PERȚA

"A existat până în trecutul recent un obicei pastoresc care a fost pe cât de frumos și ales, pe atât de vechiu - atât de vechiu încât trece de vremea nașterii neamului nostru și își are originea în adâncimea timpurilor preistorice. Era obiceiul ca la urcare în stâne primăvara, primul foc să se facă nu cu chibriturile sau nici chiar cu amnarul - care probabil e o unealtă preistorică - ci și prin frecarea a două lemne atât de mult și cu atât meșteșug până ce aceste lemne se aprind."¹...

"Apoi după ce s-o făcut focul acela îl duc la cujbă și tăte oile trăbă să treacă prin el că numa' așa sunt ferite de duhurile necurate."²

Ciobanii purificau oile trecându-le prin focuri și prin fum. La un moment dat, despre acest "obicei păgân" află și Biserica. Și, cum nota Petru Caraman "își căuta metodele ei de luptă". Biserica ortodoxă nu trece însă la represalii (precum s-a întâmplat cu cea catolică în vestul Europei) ci reprezentanții ei luau parte de-a valma cu poporul la toate bucuriile sau temerile ce se legau de acele superstiții de obârșie "păgână"³. Metoda aceasta de luptă, continua același cercetător, "a contribuit într-o mai mare măsură la păstrarea unui mult mai bogat și mai nealterat tezaur de obiceiuri și superstiții în Orient decât în Occident și le continuă până azi, în forme mai pure, a sărbătorilor de origine păgână la lumea ortodoxă, chiar când acestea sunt de mult contaminate în altele creștine"⁴.

Această stare de lucruri a fost numită ulterior de Mircea Eliade "creștinism cosmic" adică "prezența în cadrul creștinismului țărănesc al românilor și al Europei orientale a numeroase elemente religioase păgâne, arhaice câteodată abia creștinizate"⁵.

Neinterzicând ritualul, preoții se integrează lui și împlinit îl "creștinizează". Să urmărim din analiza câtorva informații "contribuția" preoților la ritual. Tiberiu Morariu înregistra în 1937 în Cuhea (Bogdan Vodă) că "Focu' acela să face, apoi îl pun în credelniță la popa și afumă oile și apoi stropește oile cu agheasmă și le mai face feștanii"⁶.

Considerăm necesar să oferim o descriere mai cuprinzătoare a intervenției preotului în ritual în zilele noastre: "Anual, de ziua sâmbrei merg cu veșmintele, cartea, crucea și cădelnița la munte unde sunt chemat, însoțit de cantor și după ce se termină măsuratul laptelui mă îmbrac în veșminte și fac sfințirea apei la care se adaugă rugăciunile speciale pentru animale și rânduiala rugăciunilor pentru dezlegări de farmece și de duhuri rele (s.n.)". Aceasta fiind gata, cu ceastă apă stropesc oile. În timpul ritualului de sfințire a apei, la momentul citirii apostolului se face afumarea cu cădelnița. Mi se aduc tăciuni arzând din focul colibei și se pun în cădelniță. Peste ei se pune tămâia și se cădește înspre oile din târlă și spre poporul care stă în față. Aici la noi nu se înconjoară totdeauna stâna cu oile, dar de afumat e absolut necesar. (Inf. Preot Sigartău Ioan - Desești)

S-a observat îmbinarea afumării cu a stropitului cu agheasmă. Majoritatea informațiilor obținute reflectă acest stadiu. Tăciunii din focul

colibei, purtători ai puterilor "păgâne" ale focului viu sunt "creștinizate" cu tămâie, afumarea având acuma o altă interpretare purificatoare, întărită cu purificarea prin apă, specifică creștinismului. Dar acest transfer de puteri nu se oprește aici. Pe nesimțite, "obiceiul păgânesc" - afumarea, pierde teren și iată-ne în fața unor informații ca aceasta. "De 14 ani sunt preot în Leordina. Am fost chemat la stână când mergeau oile să fac sfințirea apei după care stropeam oile. Nu foloseam cădelniță deoarece aici în comună nu se afumă oile, sfințirea se face numai cu apă". (Inf. Preot Măței - Leordina).

Ne mai fiind nevoie de afumare, nu mai e nevoie de foc viu. Deci de la demagizare la dispariție.

Cât privește interdicția de a se stinge focul viu, ea este valabilă în cazul tuturor informațiilor primite. Dacă stâna se muta, focul era purtat odată cu ea. Păstorul din vina căruia s-a stins focul era aspru pedepsit. Ce s-a schimbat însă de-a lungul timpului e tocmai asprimea pedepselor. Să exemplificăm fenomenul prin câteva informații. În informațiile privitoare la Țara Maramureșului n-am găsit presupus stadiu inițial al pedepselor, de aceea am apelat pentru comparare la o informație a lui Ion Mușlea obținută în Oaș (Aliceni). "Păcurarul din a cărui lipsă de grijă se stinge focul e pedepsit ca să dea cea mai bună și cea mai grasă din oile proprii, care e friptă și mâncată de toți păcurarii laolaltă."⁶

Pedeapsa aceasta, deși presupunem inițial altele, mult mai drastice, e totuși cea mai "crâncenă" aflată în materialele consultate. În cercetarea pe teren am aflat în Călinești că:

"Dacă s-o întâmplat și s-o stins focu' și din ziua lui, apoi păcuraru' acela ear pus să aprindă altul, tăt așa, da sânгур. Mai mare chinu-ț trebuie" (Inf. Duma Ion zâs Codrea).

În Vișeu de Mijloc am aflat că:

"Nici de stâns nu s-o stâns focu', da api dacă să tâmpla să să stângă, mare bai era că ți să strâca stâna. Păcurariu care era la foc, api acela păză focu' ca lumina otilor că știe că dacă s-ar stânge îi de batjocura și râsu' lumii". (Inf. Simon Ion)

Pedepsele privitoare la stingerea focului viu se opresc cam la nivelul acesta. Când îl depășesc, ele nu mai sunt pedepse și putem fi convinși că nu mai este vorba de foc viu. Pedepsele, mai păstrând ceva din interdicția inițială au devenit în cadrul ritualului ceea ce Lucian Blaga numea "metode de imunizare a superstiției față de experiență"⁹. Cu alte cuvinte - ultima formă de autoapărare a ritualului.

NOTE

¹ G. Vâlsan - O știință nouă: - Etnografia, Cluj, 1927, p. 21 .

² Tiberiu Morariu - Obiceiuri, credințe și superstiții legate de "focul viu", în "Freemătul școalei", Cluj, 1937, p. 27.

³ Caraman Petru - Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la Români și Slavi, în Arhiva - Iași, 1931, p. 411.

⁴ Idem, p. 412

⁵ Mircea Eliade - De la Zamolxis la Gînghis-Han, p. 246.

⁶ Tiberiu Morariu - Obiceiuri, credințe și superstiții legate de "focul viu", în "Freemătul școalei", Cluj, 1937, p. 29.

⁷ Cf. Moliftenic. Ed. Inst. Biblic, București, 1984, p. 382.

⁸ I. Mușlea - Cercetări folklorice în Țara Oașului, vezi Anuarul Arhivei de folklor I, 1932, p. 30.

⁹ Lucian Blaga - Despre gândirea magică, București, 1941, p. 156.